

о. Юрій Мицик

ДОПОВНЕННЯ ДО ЛИСТУВАННЯ М. П. КОВАЛЬСЬКОГО

У статті автор опублікував частину листування визначного українського історика, джерелознавця М. П. Ковальського. Представлене листування є важливим джерелом для дослідження життя та наукової діяльності вченого.

Ключові слова: листи, М. П. Ковальський, Острозька академія, історія України, українська історіографія та джерелознавство.

В статті автор опублікував частину переписки видаючогося українського історика, історикознавця Н. П. Ковальського. Представлена переписка являється важливим джерелом для дослідження життя та наукової діяльності вченого.

Ключевые слова: письма, М. П. Ковальский, Острожская академия, история Украины, украинская историография и источниковедение.

In this article the author published a some correspondence of outstanding Ukrainian historian M.P. Kovalsky. This correspondence is an important source for researching the life and scientific activity of the scholar.

Key words: letters, M.P. Kovalsky, Ostroh Academy, History of Ukraine, Ukrainian Historiography and Study of Sources (Fontology).

Публікуючи листи професора Миколи Павловича Ковальського (1929–2006) з мого архіву (всього 36) [1; 2], я вважав, що цим вичерпується ця частина кореспонденції мого незабутнього вчителя. Лишився тільки один (найперший) лист Миколи Павловича (липень – серпень 1971 р.). Він був написаний “шефом” до мене, коли я перебував в лісах Посамар’я на військових зборах після закінчення Дніпропетровського держуніверситету. Микола Павлович як декан істфаку був присутній на випускному вечері нашого

курсу (там були із студентів лише дівчата і ті хлопці, які вже відслужили в армії) і поділився зі мною своїми враженнями. Цей лист я знайшов у окремій коробці, де зберігалися особливо пам'ятні речі, і перевіз у Київ, але лист, на жаль, “потонув” у моєму паперовому морі. В архіві відомого історика Івана Лукича Бутича, на жаль, уже покійного, було виявлено ще понад 10 листів до нього Миколи Павловича, які я підготував до друку у збірник, присвячений пам'яті І.Л. Бутича, що тепер друкується.

При передачі частини мого архіву до Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського у 2012 р. я знайшов ще декілька епістолярій Миколи Павловича, а також листи інших осіб до нього або які його стосувалися. Так, Микола Андрійович Рудий (вчився на істафці роком раніше від мене, потім аспірант, кандидат історичних наук, доцент Дніпропетровського державного університету (далі – ДДУ. – Ю.М.) і Запорізького педінституту) написав мені з Києва 26 травня 1983 р. лист, де згадав і про Миколу Павловича: “[...] Сегодня около 12-ти видел Николая Павловича. Поговорили о том, о сем [...]. Николай Павлович осенью будет защищаться [...]. Что Зав'ялова А.С. утвердили [докторскую диссертацию в ВАКе] знаю от Николая Павловича [...]”.

Юрій Васильович Назаренко із Запоріжжя (колишній аспірант Миколи Павловича, нині кандидат історичних наук) передав мені ще декілька листів “шефа”, а також вирізку з “Запорізької газети” від 16 травня 1973 р. з рецензією О. Жигалова й Ю. Назаренка (тоді ще асистента кафедри наукового комунізму Запорізького машинобудівного інституту) на книгу М.П. Ковальського “Джерела про початковий етап друкарства на Україні” (Дніпропетровск, 1972). Інша вирізка зі статтю Ю.В. Назаренка (“Першодрукар Іван Федоров – артилерист”) з “Комсомольця Запоріжжя” від 21 грудня 1968 р. не збереглася. Вона була надрукована без імені автора (тоді ще Юрій Васильович не був аспірантом Миколи Павловича, а тільки готувався до вступу в аспірантуру ДДУ). В інших документах із архіву Ю.В. Назаренка є чимало листів відомих істориків, в яких згадується М. Ковальський і дається оцінка його творчості. Так, проф. В.О. Голобуцький в листі від 9 лютого 1978 р. сповіщає, що у жовтні 1977 р. М. П. Ковальський прислав листа “с очень теплыми пожеланиями и подарок – свою работу “Источниковедение”, ч. 1”, вибачається, що зміг відповісти через хвороби лише перед Новим 1978 роком. “Теперь я думаю так: в каком же я виде предстану

перед таким любезним человеком как Николай Павлович, если он, по вине почты, не получил моего письма?! Надеюсь, Вы найдете удобную форму, чтобы выступить в качестве посредника и рассеете мое недоумение". Доц. І. Г. Рознер (учень Голобуцького) 23 червня 1971 р. дякує Назаренку і Ковальському "за теплу статью о моих скромных работах", передає Миколі Павловичу найкращі побажання. Удова І.Д. Бойка А.М. Костенко писала 1 листопада 1973 р.: "Одержала Вашу книжку (збірник наукових праць кафедри джерелознавства ДДУ. – Ю.М.) [...] Велике Вам і [...] Н.П. Ковальському дякую за добру пам'ять про Івана Давидовича Бойка і увагу до мене". Не включив я сюди дуже великі листи Юрія Васильовича до Миколи Павловича від 1 січня і 17 березня 2003 р. (чомуś не відправлені).

Основний комплекс листів Миколи Павловича до Ю.В. Назаренка (понад 200 листів!) було кілька років тому передано сл. пам. професору Запорізького національного університету А.В. Бойку, який обіцяв їх видати окремою книжкою. На жаль, вже тоді Анатолій Васильович тяжко хворів і тому передав їх якомусь студенту (студентам) для комп'ютерного набору. Ця справа затяглася, а потім Анатолій Васильович помер і доля цих листів залишається невідомою, незважаючи на всі мої зусилля прояснити ситуацію. Мені передали з Запоріжжя лише один конверт з листами Миколи Павловича. У ньому навіть була невелика стаття чи замітка Миколи Павловича, присвячена М.С. Грушевському, якої немає в списку робіт покійного професора! Все ж шанси на знайдення основного масиву цих листів лишаються, а я тим часом друкую те, що в мене є в руках.

У 1970 р. в ході роботи над моєю дипломною роботою виявилось, що один із списків першої частини хроніки Феодосія Софоновича ("Кройника о Русі") (яка й була предметом дослідження) знаходиться в Вестеровській бібліотеці м. Упсала (Швеція). Микола Павлович домовився з доцентом з філфаку, який знав багато мов, у т.ч. й шведську, Леонтієм Федоровичем Миронюком (нині – професор Познанського університету) і той склав по-шведськи листа (оригінал, писаний рукою М.П. Ковальського, як і копія шведського перекладу, писана рукою Л.Ф. Миронюка, збереглися у мене). 20 грудня 1970 р. Микола Павлович отримав у відповідь листа зі Швеції з позитивною відповіддю, але з умовою виконання певних формальних процедур (придуманих в СРСР!). 14 березня

1972 р. ректорат ДДУ в особі проректора Б.І. Крюкова звернувся з поданням до Державної бібліотеки ім. Леніна (“Ленінки”) у Москві і невдовзі я зміг забрати мікрофільм рукопису, для чого спеціально їздив у Росію.

В додатках вміщені деякі листи, які так чи інакше стосуються Миколи Павловича. Перший адресований мені рідним дядьком Миколи Павловича – Іоїлем Миколайовичем, який жив у Москві біля Курського вокзалу. Я зупинявся у нього під час мого відрядження до Москви у 1973 р. Це був дуже цікавий і глибоко віруючий православний дідусь, який, між іншим, був одним з перших виконавців і популяризаторів електронної музики. На моє прохання заграв мені вальс з кінофільму “Цирк” на дивному інструменті – “терменовоксі” (названому так в честь винахідника інструменту – Лева Термена). При цьому він не торкався інструменту, грав по уявній клавіатурі у повітрі. Спробував і я свої сили, зігравши з великими погрішностями “Реве та стогне Дніпр широкий...”. Пам’ятаю і особисте горе Іоїля Миколайовича. Його єдиний син, двоюрідний брат Миколи Павловича, раптово помер у 42 роки, а єдиній дочці його (внучці Іоїля Миколайовича) удова заборонила чомусь бачитися з дідусем. Другий лист написав мені Ігор Тищенко, колишній студент істфаку ДДУ, невдалий аспірант Миколи Павловича. Ігор не вирізнявся особливими талантами і в аспірантуру до Миколи Павловича потрапив внаслідок клопотання ректора В.І. Моссаковського. Однак Ігор мав проблеми з психікою і через це виник конфлікт між ним і деякими викладачами, внаслідок чого він був відрахований з аспірантури. Він пробував відновити навчання (у зв’язку з чим і був написаний лист), але через хворобу не міг цього зробити. Ще один лист був написаний доцентом Іллею Михайловичем Бірюльовим (вже покійним) – кандидатом історичних наук, деканом істфаку Запорізького педінституту. Йшлося про його статтю, подану для публікації у збірнику германістики кафедри загальної історії, відповідальним секретарем якого тоді був я, і деякі доповнення до неї. Наприкінці додаю, що окремі слова не вдалося прочитати і в такому разі ставився знак: (...)*.

Джерела та література:

1. Мицик Ю. А. З листів М. П. Ковальського / Ю. А. Мицик // Микола Павлович Ковальський (1929–2006). – Дніпропетровськ, 2007. – С. 34-75.

2. Мицик Ю., о. Ще з листів М. П. Ковальського / Ю. Мицик // Наукові записки Національного університету “Острозька Академія”: Історичні науки. – Вип.17. – С. 4-19.

Листи до Ю. А. Мицика

№ 1

2002, вересня 25. Острог.

Острог, 25. IX. 2002.

Дорогий і щирий мій соратник і послідовник Юрій Андрійович.

Дуже дякую за листа. Одержав його ще 23.IX. Багато цінної (?) інформації. Основне, що тепер точно знаю про вихід цінної книги стосовно І. П. Крип’якевича: “Україна: культура, спадщина...”, Львів, 2001, в якій вміщена і моя стаття про історіографічний лекційний курс Крип’якевича. Про це видання я довідався ще раніше від проф. Л. Винара. Тепер буду чекати, якщо проф. І. Г. Патер мені цю книжку ласкаво надішле.

Радію Вашим успіхам, але жалкую, що стан Вашого здоров’я має негаразди. Я також останнім часом погано бачу на одне око, але, головне, погано і невдало ходжу ногами.

Вже майже тиждень дома. Лікуюсь уколами, але доведеться бути в Рівненській обллікарні. Не вірю, що вилікуюсь, аби не гірше. Завтра маю їхати в Рівне.

Продуктивність моя із-за хворобливості, останнім часом нульова, але багато є думок, що треба було б зробити. Марія Іванівна теж підупала здоров’ям. Ми обое вже старі і хворобливі.

З Вашого листа довідався, що і в Вашій сім’ї маються (?) проблеми. Вітаю Вашого зятя, я його добре пам’ятаю і уявляю з нашої зустрічі (?) у Дніпропетровську.

Давно вже мені не пише С. Абросимова¹, знаю, що вона хворіє.

Вітання всім близьким і моїм доброзичливим людям. Мені те-

¹ “С. Абросимова”. Світлана Вікторівна Абросимова (1954–2011) – аспірантка Миколи Павловича, к.і.н., спеціаліст в галузі дослідження “Литовської Метрики”, а також спадщини Д. І. Яворницького. Працювала у відділі рукописів Дніпропетровського обласного історичного музею ім. Д. І. Яворницького.

лефоном повідомив В. Ващенко¹, що І.І. Колеснік² звільнилась з ДДУ і перебирається до Києва. З нею у мене жодних контактів ніколи не було.

Обіймаю,

М. Ковальський.

Головне: тримайтеся. Не перепрацьовуйтеся, бережіть те здоров'я, що ще залишилось у Вас.

М. Ков[альський].

(Автограф).

№ 2

2002, червня 7. Острого.

Острого, 7 червня 2002.

Дорогий і вельмишановний Юрію Андрійовичу.

Надсилаю Тобі з радістю і сатисфакцією мою книжку – матеріали до моєї біобібліографії, де Ваше прізвище часом згадується. Ще раз вдячний за ваш цікаву і інформативну статтю про автора даного листа до Вас.

Шкодную, що Ви так далекі від мене, пам'ятаю все це хороше і добре, що пов'язує нас з Вами протягом багатьох років. Між нами з Вами так багато спільного, про що могли би багато написати в спогадах.

Щиро Ваш Ковальський.

P.S. Радий, що ксьондз Юзеф Вітольд зацікавився Вашою біобібліографією.

(Автограф).

№ 3

2002, листопада 2. Острого.

Острого, 2.XI. 2002.

Дорогий Юрій Андрійович,

Дуже мені шкода і боляче Вам повідомити, що закінчилось земне життя нашої Берегині і чудової людини, трудової (?), як всі мої учні, як і я, любили і поважали – Марії Іванівни.

¹ “В. Ващенко”. Володимир Ващенко – студент, аспірант істфаку ДДУ, сьогодні – доктор історичних наук, професор істфаку ДНУ.

² “І.І.Колеснік”. Ірина Іванівна Колеснік дійсно переїхала в Київ, працює в Інституті історії НАНУ.

31 жовтня ц. р. відійшла вона від нас назавжди, а 1 листопада ховали її на кладовищі на Новому містечку. Ховали по християнському обряду, процесію жалобну відслужив наш острозький священник о. Ростислав.

Гра з донькою Танею весь час була тут в Острозі, приїхала з Дніпропетровська. Ще так недавно в нашій (?) останній оселі вона згадувала Вас, сидячи за столом. Але більше вже цього не буде.

Її доля була нелегкою: смерть чоловіка, обох дітей, повернення зі мною в Острог, де і закінчилось її життя. На душі боляче і важко. Ми осиротіли, від нас відійшла наша Берегиня в краще (?) з цього світу. Вона дуже любила Вас, шанувала, гордилась Вами.

Щиро Ваш М. Ковальський.

(Автограф. Адреса отримувача: "25071 (закреслено і написано: 04070. – Ю. М.), проф. о. Юрію Мицику, вул. Сквороди, 2, Києво-Могилянська Академія, м. Київ". Адреса відправника: "35800, проф. Микола Ковальський, вул. Кардашевича, 10, м. Острог, Рівненська обл.". Поштовий штампель "05.11.[20]02").

№ 4

2003, грудня 3. Острог.

Острог 3.XII.2003.

Дорогий і славетний Юрій Андрійович!

Велике спасибі Вам за лист і бандероль з книжками. Ви робите унікальну історіографічну справу для нашої української історичної науки. Публікація Гваньїні¹ – унікальна справа, робите те, що лінивий О. Дячок² не зробив і час марнує! Збірник наукових праць НаУКМА – унікальний: всі ці збірки (з фото Брайчевського) у мене зберігаються від Вас. На жаль – жодного листа від проф. Биковського – в мене *немає*. Весь архів – листи Биковського з Денверу забрав після кончини п. Марії Кікець-Ковальської-Биковської забрав³ Микола Кікець з Луцька і несподівано вже помер у Луцьку після того, як попав в катастрофу! У мене є листи до моєї хресної

¹ "Публікація Гваньїні". Олександр Гваньїні – видатний італо-польський хроніст 16-17 ст. Мається на увазі моє академічне видання хроніки Гваньїні: Олександр Гваньїні. Хроніка європейської Сарматії. – К., 2007.

² "О. Дячок". Олег Олександрович Дячок – аспірант Миколи Павловича, захистився по хроніці Гваньїні, кандидат історичних наук, працює в Митній академії Дніпропетровська.

³ Так в тексті. – Ю. М.

– тьоті Марусі, але листів Биковського – жодного!

Ще раз дякую за листа, я комп'ютера не маю, а тому пишу нерозбірливо. Шкода, але оргспособів (?) не маю!

Щодо Калашникова, то дуже сумно, що цей його (Зав'ялова¹. – Ю. М.) учень так і не побував на похоронах свого метра, тому для Віктора Калашникова² – сором!

Шкода, що я не в Києві, де продаються відеокасети з хорошими фільмами, у мене тепер є відеомонітор, а хотів би мати відеофільми, але не маю (?) у мене в Києві хто би міг за мої кошти дістати касету!

Большой вальс – Звуки музики – Рафаеля Рафаеля³ кінодублі Римські канікули з Одрі Хепберн, але я тепер не їджу до Києва.

Пробачте за такі мої слова і думки, Ви ж для мене і моєї сім'ї дуже близька людина, всі Ваші листи я зберігаю.

Завжди Ваш М. Ковальський.

(Автограф. Адреса одержувача: "04070, проф. Юрій Мицик, Нац. Ун-т "Києво-Могилянська Академія", вул. Гр. Сковороди, Київ, Україна". Адреса відправника: "35800, проф. Микола Ковальський, вул. Кардашевича, 10, м. Острог, Рівненська обл.". Поштовий штемпель "Україна Острог Рівненської 3.12.[20]03").

№ 5

2002, грудня 28-29. Острог.

Острог. 28-29/ХІІ 2002.

Дорогий і славний Юра,

Примите мои сердечные и душевные приветствия – (счастья), здоровья – благополучия. Состояние моего здоровья не позволяет много писать и написать Вам добрые слова! Всегда искренне Ваш старый друг, соратник, единомышленник

Н. Ковальський.

Писать (?) о Н. Н. Улащике, поиски его писем для меня сейчас невозможны. Н. Ков[альский].

(Автограф).

¹ "Зав'ялова". Мова йде про колишнього завідувача кафедри загальної історії ДДУ, проф. Анатолія Сергійовича Зав'ялова (1927–2003). Працював певний час в Острозькій школі разом з Миколою Павловичем.

² Віктор Михайлович Калашников, аспірант А. С. Зав'ялова, нині доктор історичних наук.

³ Слова "Рафаеля" написано двічі.

№ 6

2003, листопада 4. Острог.

Острог, 4 листопада 2003.

Дорогий Юрій Андрійович,

Спасибі Вам за турботу. Ваша біобібліографія мені дуже мені¹ в пригоді і нашим студентам, а і також до неї доповнення стане Вам у пригоді, коли видаватимете нову біобібліографію.

Пишу мало – бо щойно вийшов з лікарні, знов мав вже третій раз крововилив. Життя так продовжується, але помітно йде до кінця. Яюсь ще існую, голова працює, багато думок і задумів. Мій останній аспірант Микола (Близнюк – закреслено. – Ю. М.) Близняк, родом з острозького передмістя Нове містечко, де я колись в 1950 р. починав учительську роботу, щойно повернувся із Чернігова, познайомився (?) з О. Б. Коваленко², збирав матеріали про діяльність В. А. Дядиченка. Цікава особистість, свого часу соратник О. Оглоблина.

Обіймаю – цілую.

Ваш старий учитель М. Ковальський.

(Автограф. Листа вкладено в конверт із зображенням Острозької Академії, князів Костянтина і Гальшки Острозьких. Адреса отримувача: “Проф. Мицику Юрію, вул. Сковороди, 2, Київ 70, 04070”. Адреса відправника: “Проф. Микола Ковальський, вул. Кардашевича, 10, м. Острог, Рівненська обл. 35800”. Поштовий штемпель “Острог Рівненської обл. 04. 11. [20]03”).

№7

2005, квітня 13. Острог.

Дорогий Юрій Андрійович!

Вже отримав Ваші кілька листів з Канади, вони є дуже інформативні і свідчать про Ваші успіхи в цій державі з евристики, джерелознавства, пошуків невідомих раніше рукописів, особливо такого діяча, як Іван Огієнко, який пройшов великий шлях в науці і дослідницькій діяльності в ХХ ст. – в галузі мовознавства, джерелознавства і культурології. Ви зосередились на своїх дослідженнях в

¹ Так в тесті. – Ю. М.

² Олександр Борисович Коваленко, к.і.н., декан істфаку Чернігівського педуніверситету.

бібліотеках і архівах Канади, зокрема Едмонтоні, Вінніпезі, Торонто, Оттаві та ін. Ваші результати дуже корисні і результативні в галузі україністики, зокрема відомості про І. Мазепу та його родину.

Мені було би дуже цікаво мати примірники Ваших публікацій про Огієнка, хоча кілька публікацій вже вийшло з цієї проблематики. Вважаю, що Ви зробили корисну справу щодо вивчення Огієнка.

На жаль, Ви повідомили мене і про сумні речі – важку хворобу акад. Моссаковського¹, який осліп після чергової невдалої операції.

Ваша друкована продукція, яку Ви періодично надсилаєте мені, є дуже корисною. Спасибі за Ваші повідомлення про Вашу сім'ю і Ваші справи. Тут в Острозі ми часто згадуємо Вас. На жаль, не маємо Вашого точного номеру телефона і дом. адреси. Як Вам відомо, зі мною живе моя внучка Таня, яка навчається на юридичному ф-ті. Їй нещодавно виповнилося 18 років. Її мама щодня телефонує до нас і збирається відвідати нас влітку.

Нещодавно мій останній аспірант М. Б. Близняк закінчив свою змістовну і корисну кандидатську дисертацію про укр[аїнського] вченого ХХ ст. В. Дядиченка (1903–1973 рр.). Був в наукових відрядженнях в Києві, Миколаєві і Чернігові. Він продовжує наші джерелознавчі і історіографічні студії, розпочаті моїми учнями, як і Ви, у Дніпропетровську. Вже опубліковані його декілька цікавих робіт, зокрема такі як “Дослідження соціально-економічних проблем історії України др. половини XVII–XVIII ст.” в інтерпретації Г. К. Швидько: “Життєвий і творчий шлях В. Дядиченка” (2004); “Юнацькі та студентські роки В. Дядиченка” (2004) та ін. Коли буде опублікован його автореферат кандидатської дисертації надішлю його Вам, як науковий керівник дисертації. Сподіваюсь, що Ви погодитесь бути його офіційним опонентом, а другий І. Л. Бутич. Можливо, треба буде надіслати і відтиск його праць. Ця робота буде корисною і для Вас.

Після своїх хвороб я вже майже не пишу своєю рукою, а диктую (в даному випадку своїй внучці).

З найкращими побажаннями від мене і моєї внучки Тетяни Ковальської.

М. П. Ковальський

11.04.[20]05 р. М. Ковальський.

К.Т.(..)*”.

¹ Моссаковський Володимир Іванович (27.08.1919 – 13.07.2006), відомий фізик, двадцять два роки був ректором Дніпропетровського державного університету.

(Оригінал написаний під диктовку онукою М. П. Ковальсько-го Тетяною і підписаний особисто М. П. Ковальським. Адреса отримувача: "Національний університет Києво-Могиллянська академія", вул. Г. Сковороди, 2, проф. Мицику Юрію Андрійовичу, 04070". Адреса відправника: "35800, проф. М. П. Ковальський, вул. Кардашевича, 10, м. Острог Рівненська обл.". Поштовий штемпель: "13.04.[20]05. Острог Рівненської обл., Україна").

**Листи М. П. Ковальського
до Ю. В. Назаренка і членів його сім'ї**

№ 1

1973, лютий 4. Дніпропетровськ. – Дарчий запис.

Дорогому и глубокоуважаемому Юрию Васильевичу, моему соратнику по изучению истории и историографии Украины феодальной эпохи с наилучшими пожеланиями в жизни и исследовательской работе.

М. Ковальський. Днепропетровск 4.II.1973.

(Автограф. Запис зроблено на першій сторінці книги М. П. Ковальського "Джерела про початковий етап друкарства на Україні (діяльність першодрукаря Івана Федорова в 70-х – на поч. 80-х рр. XVI ст.)". (Дніпропетровськ, 1972).

№ 2

1976, червня 9. Дніпропетровськ.

Днепропетровск 9.VII.1976.

Дорогой и уважаемый Юрий Васильевич!

Примите мои искренние выражения сочувствия в постигшем Вас тяжком горе – внезапной кончине самого дорогого и любимого человека (как для каждого из нас) Вашей светлой памяти – мамы *Татьяны Никитичны*. Эти чувства разделяют все члены нашей семьи. Мы потрясены этим известием, ведь не было никаких симптомов о предстоящей смерти Вашей мамы. Можно себе только представить, как тяжело у Вас на душе. И еще один сложнейший аспект: монолитная, дружная семья Ваших родителей после многих лет общего жизненного пути – распалась. Папе Вашему тепер во много раз труднее, ведь он – больной человек, они друг

другу помогали и поддерживали, а вот тепер одно существенное звено более не существует. Страшно об этом подумать!

Но что, дорогой Юрий Васильевич, поделаешь! Есть пределы, которые вне нашей воли и наших воздействий, получается какой-то фатализм, что есть в действительности.

Чтобы несколько облегчить Вашу кровоточащую рану посылаю Вам 2 экземпляра сборника кафедры историографии и источниковедения, где помещена пресловутая и рожденная в 1975 г. статья наша¹, более всего Ваша о Голобуцком. На одном экземпляре я поместил свою подпись, дабы Вы поместили и свою подпись, составили соответствующий и приличный этому случаю текст от нас обоих и пошлите этот экземпляр (или “экземплярчик”) маститому профессору Голобуцкому. Это будет для него приятный сюрприз.

Итак, Вы и я дождались еще одной публикации – еще одна юбилейная статья “юбилейщиков”. Знаменательно, что о Голобуцком написали в Днепропетровске (Запорожье), а не в Киеве.

Мы будем в Днепропетровске до конца июня, а в июле – отдых вне Днепропетровска. Таня вернулась из больницы². Я высиживаю ежедневно на ГЭК’е, у историков, нудно и пустая трата времени. Привет от всех нас. Н. Ковальский.

Еще раз примите наши искренние выражения Вам и Вашему папе сочувствия и скорби. Светлая память Вашей мамы останется в наших сердцах. Печально все это.

Н[иколай] К[овальский].

(Автограф).

№ 3

1973, лютий, 4. Дніпропетровск. – Дарчий запис.

Дорогому Юрию Владимировичу Назаренко, моему трудолюбивому аспиранту с надеждой на успешное завершение наших обоих диссертацией в 1974 году.

М. Ковальский. Днепропетровск 4/II 1973.

¹ “...помещена пресловутая и рожденная в 1975 г. статья наша”. Идетсья про статью: Ковальский Н. П., Назаренко Ю. В. Русско-украинские политические связи середины XVII века в исследованиях профессора В. А. Голобуцкого // Некоторые вопросы отечественной историографии и источниковедения. – Днепропетровск, 1976. – Вып.3. – С.96-111.

² “Таня” – старша донька Миколи Павловича, нині покійна.

(Автограф. Написано на першій сторінці окремої відбитки рецензії М. П. Ковальського на книгу "Источниковедение истории СССР XIX – начала XX в." (М., 1970): Проблемы источниковедения истории России XIX – начала XX в. в новом учебном пособии // История СССР, 1971).

№ 4

1979, лютий 7. Дніпропетровськ. – Дарчий запис.

На добрую память Юрию Васильевичу Назаренко
М. Ковальский.

Это первый сборник научных статей кафедры под моей редакцией и первый источниковедческий.

Днепропетровск. 7/II.1979.

(Автограф. Дарчий напис М. П. Ковальського на збірнику наукових праць "Анализ публикаций источников по отечественной истории", Днепропетровск, ДГУ, 1978).

№ 5

*1979, липня 16. Дніпропетровськ. –
Телеграма М. П. Ковальського.*

Потрясены трагическим известием кончине добрейшего Василия Ивановича¹. Выражаем вам свою скорбь соболезнование. Ковальские.

(Телеграма на стандартному бланку. Машинопис).

№ 6

1984, червня 9-11. Запоріжжя. – Дарчий запис.

Дорогому моему аспиранту Юрию Васильевичу Назаренко с искренней симпатией и наилучшими пожеланиями и надеждой на получение вашего автореферата в 1985 г. Запорожье 9 – 11.VI.1984.

(Автограф на 1 сторінці автореферату докторської дисертації М. П. Ковальського).

¹ Йдеться про батька Юрія Васильовича Назаренка.

№ 7

1985, червня 25. Дніпропетровськ. – Дарчий запис.

Дорогому другу и соратнику по изучению истории, историографии и источниковедения отечественной истории, первопроходцу целины милому и славному Юрию Васильевичу Назаренко составляющему звену когорты Приднепровской школы специалистов 07.00.09 от автора с пожеланием достижения заветной цели.

Ковальский.

Днепропетровск, 25 июня 1985.

(Автограф. Дарчий напис автор на 1 сторінці праці М. П. Ковальського “Источниковедение истории украинско-русских связей (XVI – первая половина XVII в.)”. Днепропетровск, 1985).

№ 8

1986, квітня 4. Дніпропетровськ.

Днепропетровск 31. III. 86.

Дорогой Юр[ий] Вас[ильевич],

Очень расстроен научной (?) миссией в МГУ. А вот о Гербильском Г.Ю.¹ Его канд. дисс.: Петр Первый в Западной Украине (1706–1707). Саратов, 1944. – 241 с. Канд дисс. в Ленингр. ун-те защ[ищена] 1.IV.1946. А докторская В. А. Голобуцкого (я его встретил (?) 25.III.[19]86). О черноморском казачестве в 1947 году. Голобуцкий В. А. “Черноморское казачество. Автореф. докторской диссертации. 1947”.

(Автограф. Листа написано на листівці з видом Державної бібліотеки ім. Леніна у Москві (Дом Пашикова). Адреса отримувача: “Запорожье-63, аб. ящ. 591, Назаренко Юрию Васильевичу”. Адреса відправника: “320050, Днепропетровск-50, аб. ящ. 230 М. Ковальский”. Поштовий штампель нечіткий).

¹ Григорій Юлійович Гербильський – професор Львівського університету, один з вчителів Миколи Павловича.

№ 9

1986, квітня 9. Дніпропетровськ.

Днепропетровск

9.IV.[19]86.

Дорогой Юрий Васильевич,

Посылаю желаемую Вами иметь в личной библиотеке книгу В. Я. Борщевского¹ – я её и сам Вам подписал “на память”...

Очень меня тревожит судьба (новейшая) (?) Вашей диссертации. Время *капитально* уже упущено. В Москве (в МГУ) шансов никаких – моя поездка к Ивану Дмитриевичу² оказалась безрезультатной: у них огромная очередь их же аспирантов из трех кафедр. К тому же Вашу диссертацию надо было бы “пропускать” через контору проф. А. Д. Горского (период феодализма отечественной истории). Везти ее в Ленинград, как советовал И. Д. Ковальченко, в университет – невозможно, так как без аппарата ее показывать нельзя – компроментация! Я получил согласие Ф. П. Шевченко быть у вас оппонентом и Замлинского – оппонирующей (ведущей) организацией. Но из-за отсутствия места защиты – все “повисло в воздухе”. Пинчук будет в июне защищать диссертацию, а его монография выходит скоро в свет!

Что я могу посоветовать? Пока не увидела свет моно Пинчука³, пустое дело перерабатывать диссертацию на чистовик, можно лишь [...] вернее, *ибо* потом придется учитывать и во введении, и в тексте, и в сносках, и в литературе (библиографии) его мысли и “позицию”.

19.IV еду в Киев на операцию – она должна произойти 21.IV в больнице №6 (Медгородок).

Познакомился с В. А. Голобуцким, был у него дома.

Вспоминаю Вас неоднократно. Привет от М. Ив. и нашей молодежи – Иры и Тани⁴.

¹ “...книгу В. Я. Борщевского”. Валентин Якович Борщевський – тоді професор кафедри джерелознавства та історіографії ДДУ. Очевидно, йдеться про його книгу “Источниковедение истории советского общества”.

² Йдеться про Івана Дмитровича Ковальченка, тоді – завідувач кафедри джерелознавства Московського університету.

³ Юрій Андрійович Пінчук, д.і.н., працює в Інституті історії України НАНУ. Тоді підготував докторську дисертацію на тему, близьку до кандидатської дисертації Ю. В. Назаренка.

⁴ Ірина Миколаївна та сл. пам. Тетяна Миколаївна – доні Миколи Павловича.

Н[иколай] П[авлович].
Обнимаю и целую Мэри!¹

(Автограф. На листі рукою Ю. В. Назаренко вгорі у правому кутку поставлена дата “9.IV.1986”).

№ 10

1986, липня 6. Дніпропетровськ.

Дорогой Юр[ий] Вас[ильевич]!

На днях собираюсь в Острог. Пока нет еще нам (?) с Мар[ией] Ив[ановой] билетов, это проблема – достать билеты на *прямой* поезд из Днепропетровска в Острог “стольный”. Посылаю некоторые свои наблюдения, мысли...

Я перечитал частично С. М. Соловьева о событиях на Украине XVI – XVII в. Он был весьма компетентен! Оценка, отбор фактов, интерпретация и т.д. – тенденциозны, наивны.... Но – до сих пор никто глубоко и детально – не разобрал и не представил на суд научной общественности – свой анализ того, что сделал С. М. Соловьев в изучении истории Украины и русско-украинских связей. Несмотря на тенденциозность – из всех русских историков XIX – нач. XX он сделал больше других! Карпов – это уже продолжатель – детализатор. Потому, я вижу перспективу в эссе – “С. М. Соловьев и изучение истории Украины”, хотя он не хочет признавать украинцев и Украину...

В конце июля до 3.VIII, когда уезжаю со студентами во Львов, буду в Днепропетровске. Звоните! Приезжайте тогда. Доводите до финиша дисс[ертацию]. – печатайте etc.

Поклон Мэри – и Христине Осиповне². Моё зрение стабилизировалось, закапываю, а резкости нет [в] лев[ом] глазе и, вероятно, не будет. Н. П. К[овальский].

Мар[ья] Ив[ановна] передает привет.

Н. П.

(Автограф).

¹ “Мэри!” – жартівливе прізвисько Марії Йосипівни Ільєнко – дружини Ю. В. Назаренка.

² Христина Петрівна Ільєнко – мати Марії Йосипівни. Її ім’я по-батькові Микола Павлович написав помилково.

№ 11

**1987, серпня 29. Дніпропетровськ (?). –
Додаток до автореферату Ю. В. Назаренка**

Рецензія!! Обзор в автореферат как апробация.

История СССР. – 1986. – №3.

Распутник Б.И. (Борис Исаакович).

Труды по историографии и источниковедению Днепропетровского государственного университета, с. 164-168

О Вас упоминается "в обойме" на с.165.

"Одна из особенностей рецензируемых сборников – обращение к изучению творческого наследия видных советских историков... Вклад известных советских историков... В. А. Голобуцкого... в разработку истории Украины периода феодализма рассмотрен Н.П.К... и Ю. В. Назаренко (1976 г., вып.1, 1984 г.).

Ксерокопию этой статьи тоже закажу.

(Автограф).

№ 12

**1987, грудня 23. Дніпропетровськ. – Лист М. П. Ковальського
до Ю. В. Назаренка та М. І. і Х. П. Ільєнко**

Дорогие наши друзья Назаренки-Ильенки!

Шлем Вам свои новогодние приветы и поздравления. Да исполнятся Ваши чаяния и желания, чтобы в квартире № 16 в этом году был кандидат исторических наук. Н. Ковальский, М[арья] Ив[ановна], дети.

(Автограф. Листа написано на святковій новорічній листівці. Адреса отримувача: "Запорозьє, Артема 8-а, кв. 16. Назаренко Ю. В., Ильенко М. И. – Х. П.". Адреса відправника: "320050. Днепропетровск-50, Ковальские, Жижко М.". Поштовий штемпель "Днепропетровск 27.12.[19] 87").

№ 13

**1988, серпня 16. Львів. – Лист М. П. Ковальського
до сім'ї Назаренків**

Львов, 16.VIII.88.

Дорогие Юрий Васильевич, Мария Иосифовна, Христина Петровна,

Приветствую Вас из Львова, где я со студентами на практике со 2.VIII. 25.VIII отбываю в Днепропетровск, наконец. Очень я в этом году притомился, устал. Попался очень разболтанный и невоспитанный конгломерат студентов III курса. Со мной приезжала м[ладшая] дочь, она с 4.VIII в Остроге, где мы начали грандиозный ремонт дома – родного очага. 2 раза в этом месяце я уже там был. 20.VIII сюда приедет старшая Таня. Часто Вас вспоминаю, как родных. Желаю всего наилучшего.

Н. Ков[альский]”.

(Автограф. Листа написано на листівці з видом на Львівській університет. Адреса отримувача: “Запорозьє-63, Артема 8-а, кв. 16. Канд. исторических наук Назаренко Юрию Васильевичу”. Адреса відправника: “Львів. М. Ковальський”. Поштовий штемпель “16.08. (19)88. Запис Ю.В. Назаренка: “Получено 20.VIII.[19]88”).

№ 14

1988, серпня 16. Львів. – Лист М. П. Ковальського до Ю. В. Назаренка

31.VIII. 88.

Дорогой Юрий Васильевич!

Посылаю Вам на память открытку с видом Острога, моего родного городка. Эта открытка на память и Марии Иосифовне как первой Вашей семье, побывавшей в Остроге. Н. П[авлович].

(Автограф. Листа написано на листівці з видом Острозької бапти. Адреса отримувача: “Запорозьє-63, аб. яц. 591, Артема 8-а, кв. 16. Канд. ист. наук Назаренко Юрию Васильевичу”. Адреса відправника: “320050, Днепропетровск-50, а/я 230 проф. М. Ковальський”. Поштовий штемпель нечіткий).

№ 15

1989, жовтня 22. Дніпропетровськ

Днепропетровск, 22.X.[19]89.

Дорогой Юрий Васильевич,

Сегодня вернулся из Киева, где был на установочном заседании (19.X) Республіканської Асоціації Українознавства, президентом

ее избран Иван Дзюба. В состав правления РАУ – комитета избран и я, и В. В. Грабовецкий, который прибыл на этот форум.

Жили мы с ним в одном номере в академической гостинице “Феофания”. 20/Х посетил я Острог, свой дом, племянницу – Сашу Жижко, был на кладбище, поклонился родительським могилам.

В Остроге вышла моя источниковедческая статья в местной газете об Остроге XVI–XVIII в. с семью фоторепродукціями гравюр Острога – в 5-ти номерах газеты.

Вам подарок – библиография Ф.П.Шевченко – её я достал в Институте истории для Вас

Обнимаю Ковальский

Оба отзыва на автореферат получил и я, и Кривой¹. Хлопцы благодарят Вас.

(Автограф).

№ 16

*1992 (?), березня 5 (?). Дніпропетровськ. –
Лист М. П. Ковальського до М. І. і Х. П. Ільєнко*

Дорогие и уважаемые женщины Ильенки –

Рады поздравить Вас, очень близких нам людей, с женским праздником – благодати, благополучия, выстоять и продержаться в это смутное время. Привет Юр[ию] Васильевичу. Ковальские”.

(Автограф. Листа написано на святковій (до 8 березня) поштовій листівці. Адреса отримувача: “Запорозьє, Артема 8-а, кв. 16. Ильєнко Марии Йосифовне и Христине Петровне”. Адреса відправника: “320050. Днепропетровск-50, а/я 230 Н. Ковальский”. Поштовий штампель малорозбірливий).

№ 17

1994, травня 22. Дніпропетровськ. – Лист до Ю. В. Назаренка

Днепропетровск, 29 мая 1994.

Дорогой и уважаемый Юрий Васильевич,

На этот раз полагаю, что получите автореферат моего очередного аспиранта (это уже № 21), по-моему, известного Вам Александра Андреевича Удода, который прошел большой жизненный

¹ Иван Опанасович Кривий – доцент істфаку ДДУ, секретар спеціалізованої ради факультету.

путь от школьного учителя до нынешнего Начальника Управления Народного образования нашей области. Его оригинальное и неординарное исследование посвящено изучению жизненного и творческого пути Костя Григорьевича Гуслистого, которого мы с Вами почитаем, как видного украинского историка. Работая над данной темой, Александр Андреевич проявил большой энтузиазм, старательность и исключительное трудолюбие и заслуживает всяческой поддержки. Будем очень благодарны Вам за хотя бы небольшой отзыв, обращаясь к Вам как к историографу, знакомого с такой проблематикой.

С наилучшими пожеланиями М. Ковальський.

(Надруковано на бланку: “Ковальський Микола Павлович, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України завідувач кафедру історіографії і джерелознавства Дніпропетровського державного університету України; 320625, Дніпропетровськ-10, проспект Гагаріна, 72”. Підпис – автограф).

№ 18

1996, грудня 25. Дніпропетровськ

25.XII. 96.

Дорогие друзья!
Назаренки-Ильенки,

Примите наши сердечные поздравления и пожелания в Новом 1997 году! Пусть хотя бы этот год будет счастливее. Главное – без тяжких болезней. Н. Ков[альський].

(Автограф. Листа написано на поштовій новорічній листівці).

№ 19

1999, жовтень, 17. Остроз. – Дарчий запис.

Дорогому і вельмишановному Юрію Васильовичу Назаренко на добру згадку про нашу багаторічну співпрацю і дружні стосунки.

М. Ковальський.

Остроз, 17/X. 1999.

(Автограф. Дарчий напис М. П. Ковальського на книзі “Етюди з історії Острога” Остроз, 1998).

№ 20

2002, березня 6. Острозь.

Дорогие нашиe друзья из Запорожья,
Мария Осиповна – Христина Петровна, Ковальський – Жижко сердечно приветствуют и поздравляют с праздником 8 марта. – Желает здоровья и добра.

Н. Ков[альський], М[ария] Ивановна.

(Автограф. Листа написано на святковій (до 8 березня) поштової листівці. Адреса одержувача: “Марії Йосипівні (і) Христині Петровні Ільєнко, вул. Артема 8-а, кв. 16 Запоріжжя 69063”. Адреса відправника: “35800. проф. М. Ковальський, вул. Кардашевича, 10, м. Острозь Рівненської обл”. Поштовий штемпель “7.03.[20]02Україна, Острозь Рівненської”).

№ 21

2003, січня 5

Дорогие Юрий Васильевич, Марія Йосипівна и Христина Петровна.

Спасибо за память, получение от Вас письма и открытки с Новогодними и Рождественскими поздравлениями. Примите от нас наилучшие поздравления. Моя внучка Таня (ученица 10 класса) пишет Вам это письмо под мою диктовку, поскольку после перенесенного мною в ноябре кровоизлияния и небольшого инсульта я, к сожалению, не могу написать Вам лично это письмо. После лечения в острозкой и ровенской городской больницах немного подлечился и с середины октября опять в Остроге.

Новый год я провожу уже как полный пенсионер: с 1 января уволился с работы и перешел на научную пенсию, которую еще не получаю. Работаю почасовиком, на кафедре истории на должности профессора. Моя загрузка очень небольшая, имею одного аспиранта, тема исследования моего аспиранта посвящена творчеству В. А. Дядиченка (1909–1973).

Увольнение мое со штатной работы было вызвано невозможностью постоянного присутствия в академии, особенно в это время, когда на улицах холодно и гололед.

В 2000 году мне удалось издать две книжечки: мою библиографию и учебное пособие по методике организации научно-иссле-

довательской и самостоятельной работы студентов, которая сдана с грифом учебников для вузов. Тепер готовлю к изданию новую книжечку, которая может бать фундаментальной как вступление к кнр[аинскому] источниковедению. Надеюсь, что в 2003 году эта книга будет мною завершена.

Вероятно, Вам известно о кончине в позапрошлом году о кончине (написано двічі – Ю. М.) мамы Ю. П. Князькова¹, Елены Захаровны, доктора медицины. Сообщаю Вам также телефоны днепропетровские: Ира 776-61-08 (код 8-0562); тел. Тани (старшей) 772-59-41 (код 8-0562). Мой тел. 3-02-19 (код Острога 8-03654).

Очень Вам сочувствую в связи с болезнью Марии Осиповны. Я могу себе только представить сколько у Вас было и есть переживаний в связи с ее болезнями. Жаль, что мы так далеки друг от друга и не можем вам ничем помочь. Будем надеяться, что состояние здоровья Вашей супруги стабилизируется. Мысленно переносюсь в Вашу обитель по ул. Артема, где мы с Марией Ивановной неоднократно бывали у вас в гостях. К сожалению, мне больше не придется быть на Вашей запорожской земле. Всегда добрыми словами вспоминаю вашу милую семью. То исключительное гостеприимство и даже хлебосольство, которое всегда проявлялось Вами и Вашей семьей по отношению к нам, что я ценю и дорожу теми временами, которое мне пришлось проводить у Вас.

Важное известие Вы сообщили о пребывании Лили в Праге, где она продолжает свою дидактическую деятельность. Что касается последних времен в жизни Марии Ивановны, то хочу Вам сказать, что осенью 2002 года она очень упала духом и постоянно думала о своей скорой кончине. Хотя она опасалась больницы, но в октябре решила лечиться в стационарном отделении неврологии. Приблизительно 15 октября с ней был инсульт, уже в больнице. Вскоре приехала моя внучка Таня, а затем и дочь Ира, которые досматривали ее (Марию Ивановну). Она не могла уже говорить, хотя узнавала людей. С больницы 31 октября рано сообщили о ее кончине. 1 ноября ее тело было доставлено в наш дом, откуда со священником и певчими при большом участии знакомых и сотрудников Академии оправились на кладбище, где похоронили с ее мужем, который трагически погиб в [19]47 году. Коллектив университета оказал нам большую поддержку транспортом, в сто-

¹ Юрій Петрович Князьков – колишній аспірант М. П. Ковальського, нині – доцент Запорізького національного університету.

ловой университета состоялся “жалобный обід” А 2 ноября 9 дней.
Ковальський 5.01.03.

(Оригінал. Лист написано онукою М. П. Ковальського Тетяною під диктовку).

№ 22

2003, березень 18. Остроз

Остроз, 18.03.03.

Дорогие наши друзья, друзья нашего рода Ковальских-Жижко. В этот скорбный день не только для Вас, но и для нас мысленно прощаюсь с Светлой Памяти Марией Иосифовной, которая так неожиданно для меня ушла в другой мир, выражаем от всех нас свою скорбь и глубокое сожаление. Всегда будем помнить ее доброту, гостеприимство нас в Запорожье, сладкие подарки в дни бракосочетания наших девочек и ее доброту, которую мы всегда и постоянно ощупали. Ее добрые слова и забота во время каждого нашего приезда в Запорожье всегда сохраняются в наших сердцах. Трагизм Вашей семьи мне очень близок. Не могу поделиться с нашей Берегиней Марией Ивановной, которая так любила Марию Осиповну, ценила ее заботы и мысленно была с Ней.

Память о прекрасном человеке, жене и матери Марии Иосифовне навсегда сохранится в наших душах. Пусть ей земля будет пухом, а память о Ней будет вечной.

Ваш Ковальський. Наша маленькая Таня по телефону просила меня передать Вам привет.

(Оригінал. Лист написано онукою М. П. Ковальського під його диктовку. На конверті рукою Ю. В. Назаренко написано: “Получено в день моего 75-летия 22/III 2003”).

№ 23

2003, серпня 3. Остроз

Остроз, 3.VIII.2003.

Дорогой и многоуважаемый, славный, душевный Юрий Васильевич, Должен вас огорчить своїм грустным известием, что 25 июля 2003 г. на 43¹ году жизни скончалась моя старшая доченька Таня – после тяжелой онкологической болезни. Похоронили ее в Дне-

¹ Виправлено рукою Назаренка на “42”.

пропетровске на могиле рядом с ее мамой Любовью Кирилловной, которая ушла в другой мир в декабре 1972 года.

По состоянию своего здоровья я не присутствовал на ее похоронах, ездить из Острога даже на эти похороны у меня не было возможности. Детей у нее не было.

Помню о Вас всегда Ваш Николай Павлович, сочувствую Вам в Вашей болезни.

Искренне Ваш Ков[альский].

Пишу нерозборчиво после инсульта, который у меня состоялся в начале ноября 2002 года.

(Автограф. Рукою Назаренко написано на полях: “Я получил на почте 11.08.2003 в 16-45”).

№ 24
2005, грудня 18.

Вельмишановний і дорогий Юрій Васильович!

Вітаємо Вас з 2006 р. і Різдом Христовим!

Бажаємо в Новому році Здоров'я, Щастя, Благополуччя!

Проф. М. П. Ковальський і його внучка Тетяна.

(Оригінал. Листа написано на святковій новорічній листівці рукою Тетяни – онуки М. П. Ковальського під диктовку. Адреса одержувача: “Доц. Назаренко Юрій Васильович, вул. Артема, 8-а, кв. 16 м. Запоріжжя, 63”. Адреса відправника “Проф. Ковальський М.П. вул. Кардашевича, 10 м. Острозька Рівненська область 35800”).

3 листів різних осіб
№ 1

*1973, грудня 18. Москва. – Лист Іоїля Ковальського
(дядька М. П. Ковальського) до Ю. А. Мицика*

18/ХІІ-[19]73.

Дорогой Юра!

Спасибо Вам, за Ваше теплое письмо.

Уже после Вашего отъезда я выслал Николаю Павловичу грампластины, какие он просил. Сейчас получил новый заказ, который постараюсь осуществить.

Желаю Вам успехов в Вашей деятельности! Передайте, пожалуйста, привет Николаю Павловичу.

(Автограф. Листа написано на поштової картці. Адреса отримувача: “Гор. Днепропетровск, ул. Павлова, д. №6/2. Ю.А. Мыцык”. Поштовый штемпель: “Москва. 19.12.[19]73”).

№ 2

*1976, 27 грудня. Запоріжжя (?). –
Лист І. М. Бірюльова М. П. Ковальському*

Уважаемый Николай Павлович!

Выполняю Вашу просьбу – вчера (в воскресенье) получил – сегодня утром (понедельник) – высылаю.

В свою очередь и к Вам – просьба. Я, в той статейке, что передал с Вами, пропустил одну сноску. *Очень Вас прошу – попросите Юру, чтобы он исправил мою оплошность.* Это на стр. 7 нужно пронумеровать “3” и сделать в примечаниях сноску: 3. Л. И. Брежнев. Ленинским курсом. Речи и статьи, т.3, М., Политиздат, 1972, с. 395.

Всем самые искренние поздравления к новому году!

Счастья, здоровья, успехов!

Всегда Ваш Бирюлев

27.XII.[19]76.

(Оригінал. Машинопис. Підпис – автограф).

№ 3

*1999 (?). Дніпропетровськ. –
Лист І. Є. Тищенко до Ю. А. Мицика*

Здравствуйте, Юрий Андреевич!

Давно я хотел Вам написать, но откладывал, начинал переписку с Николаем Павловичем. И вот сегодня я решил написать Вам. Последний раз мы виделись летом 1998 года. Я еще тогда хотел поддерживать с Вами отношения, но были разные сложности.

Юрий Андреевич, после истории с Николаем Павловичем у меня с научной работой не получается. Еще в 1979 году я нашел руководителя в Ленинграде, но нужно было часто там работать. В 1988–1992 гг. я несколько раз встречался с Николаем Павловичем, был у него в 1989 г. на дне рождения. Но Николай Павлович ни-

чого мне не предложил. Может быть мне нужно было начинать об этом разговор. Юрий Андреевич, я все ж таки хотел бы возобновить занятие научной деятельностью. С этой целью хотел бы приехать к Вам. Может быть Вы мне можете что-нибудь предложить или посоветуете обратиться к кому-нибудь из Ваших коллег. Если Вас не затруднит, напишите, пожалуйста, как Вы на это смотрите.

До свидания. Игорь.

(Автограф. Адреса відправника: “Днепропетровск, 49000, пр. Карла Маркса, 62, Главпочтамт, Тищенко И. Е. До востребования”. Адреса отримувача: “Киев-01000, Киево-Могилянська академия, профессору Мыцьку Ю. А.” Поштові штемпелі нерозбірливі).

№ 4

1991, червня 24. Запоріжжя. – Замітка М. П. Ковальського

24.VI.1991.

М. П. Ковальський

**Праці М.С. Грушевського в галузі археографії
та джерелознавства історії України XVI – XVII ст.**

Видатний український історик Михайло Грушевський був блискучим знавцем джерел з історії України. Усі його праці як синтетичні (багатотомна “Історія України-Руси”, “Історія української козаччини”, “Культурно-національні рухи на Україні” та ін.), так і науково-популярні статті в наукових збірниках, наукових періодичних виданнях, рецензії засновані на багатій та всебічній джерельній базі.

Творча джерелознавча лабораторія вченого знайшла своє відображення у численних екскурсах, підрядкових посиланнях, примітках та коментарях в томах “Історії України-Руси”, зокрема що стосується джерел XVI – першої половини XVII ст. – у IV-VII томах. Зокрема, М. Грушевським відзначено значення люстрацій: “Для XVI в. дорогоцінними джерелами до пізнання економічного життя служать люстрації, інвентарі, поборові реєстри й митні книги”, використані видані “Переписи Київських і Волинських замків”, проаналізовані публікації О. Яблоновського люстрацій та ін. (Історія України-Руси. – Київ, Львів, 1907. – Т. VI. – С. 606), аналіз книг Волинської метрики та ін.

Характерним для студій М. Грушевського є тісне й органічне поєднання джерелознавчого аналізу з історіографічним, що пронизує всі томи “Історії України-Руси”, виявлення ступеня джерелознавчої новизни як документальних публікацій, так і спеціальних досліджень (зокрема, праць П. Куліша, Л. Жуковича. Історія України-Руси. – Київ, Львів, 1909. – Т. VII. – С. 582).

Значний внесок у розширення джерельної бази історії України XVI – XVII ст. вніс М. Грушевський завдяки наполегливій багаторічній археографічній діяльності та її організації. У цьому відношенні виділяється том “Акты Барского староства XV – XVII вв.” у серійному виданні “Архив Юго-Западной России” (Київ, 1898 р, частина VIII, т. I).

Особливо плідною була археографічна та едиційна діяльність М. Грушевського у Львові, започаткування документальної серії “Жерела до історії України-Руси”, яку видавала у Львові в 1896 р. Археографічна комісія Наукового товариства ім. Т. Шевченка (описи та люстрації королівщин в “землях руських”, Галицькій, Перемиській, Сяноцькій, Холмській, Белзькій і Львівській землях в XVI ст.). Для цих видань були використані фонди Коронної метрики, Коронного скарбу, книга люстрацій.

Значний інтерес і цінність мають публікації документів XV – XVI ст. Їх аналіз та коментарі до них М. Грушевського, наприкінці XIX – початку XX ст., зокрема і архів скарбу коронного в Варшаві (т. 6), кілька київських документів XV – XVI вв. (т. II), дозвіл короля Жигимонта митнику Петрашку на передачу с. Крогульця камінецькому наміснику Григорію 1509 р. (т. II), надане магдебурзького права містечку Дідову 1596 р. на Київщині (т. 25), Матеріали до історії козацьких рухів 1590-х рр. (т. 31-32), лист короля Стефана Баторія до калги 3 р. 1577 (т. 44), невиплачене (?) київське подимне (т. 43), два селянські контракти купна – продажі з початку XVI ст. (в с. Одрехови) (т. 50), Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західної України (1531–1574 рр.).

Джерелознавчу, археографічну та едиційну діяльність М. Грушевського продовжили його учні, що пройшли наукову школу в семінарі свого вчителя, – І. Крип'якевич, М. Кордуба, С. Томашівський, В. Доманицький, І. Джиджора, Ф. Срібний та ін.

Варіант (?) Запорожжє 24.VI.1991.